

Zbigniew Klimiuk

Odbudowa gospodarki i stabilizacja walutowa Włoch w latach 1945-60 (część II)

Economic recovery and stabilization of the currency of Italy in the years 1945-1960 (Part II)

I. Lata stabilizacji pieniądza i wzrostu gospodarczego

Powrót do normalnej sytuacji walutowej był częścią ogólnej poprawy, jaka rozpoczęła się w 1950 r. Okres ten charakteryzował się m.in. równowagą między ilością pieniądza a ilością towarów, stabilizacją cen, poprawą sytuacji bilansu płatniczego i związanym z tym wzrostem rezerw złota i dewiz oraz wzmocnieniem pozycji Włoch w obrotach z zagranicą.

Wzrost produkcji przemysłowej

Znaczny rozwój produkcji przemysłowej we Włoszech w tym okresie (poczynając od połowy 1950 r.) był spowodowany wzrostem militaryzacji gospodarki pod wpływem wojny koreańskiej. Wydatki na zbrojenia zaczęły szybko wzrastać. Główne firmy włoskie do 1 lipca 1952 r. otrzymały od rządu 328 mld lirów na realizację zamówień wojskowych, z czego 312 mld lirów przejął przemysł metalowy i budowy maszyn. Równocześnie przemysł włoski realizował duże zamówienia wojskowe w USA (off-shore) dla krajów NATO¹. W ciągu 4 lat (1951-55) Włochy otrzymały od USA zamówienia o wartości 563 mln dol. (ponad 350

¹ Zamówienia obejmowały głównie statki desantowe i samochody.

mld lirów). Realizacja zamówień rządu włoskiego i USA spowodowała zwiększenie do 13% udziału produkcji wojennej w ogólnej produkcji. Drugim ważnym czynnikiem, który wywarł wpływ na zwiększenie produkcji przemysłowej Włoch w okresie 1950-60 był wzrost nakładów kapitałowych (inwestycji) do gospodarki. Wzrost ten był pobudzany wyjątkowo dużymi zyskami i zwiększonym popytem, głównie na produkcję zbrojeniową oraz koniecznością walki o rynki zbytu.

Tabela 1. Ogólna suma nakładów kapitałowych w latach 1950-56 (w mld lirów, w cenach bieżących)

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Przemysł	570	700	780	740	750	847	940
Transport i komunikacja	270	270	330	358	414	424	486
Budownictwo i roboty publiczne	410	485	620	726	821	963	1030
Rolnictwo	180	265	270	310	337	372	373
Inn (handel, szkoły)	90	115	120	120	144	144	163
Razem	1520	1835	2120	2254	2454	2750	2992

Źródło: E. Puczik, *Italia- ekonomika i wnesznaja targowa*, Moskwa 1957, s. 55.

Ogólna suma nakładów kapitałowych zwiększyła się w okresie 1950-56 o 1472 mld lirów, czyli o 96,8%, w tym nakłady kapitałowe w przemyśle zwiększyły się o 370 mld lirów, czyli o 65%. Największy wzrost nastąpił w dziedzinie robót publicznych i budownictwa mieszkaniowego, gdzie wzrost nakładów kapitałowych stanowił ok. połowy ogólnego wzrostu. Zmiany w poziomie nakładów spowodowane były zmianami wydatków na cele wojenne. Wzrost produkcji przemysłowej przedstawia poniższe zestawienie.

Tabela 2. Produkcja przemysłowa Włoch w latach 1950-60 (1953 r.=100)

1950	1951	1952	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
78	89	91	109	119	128	138	142	158	

Źródło: International Financial Statistics 1955, 1960.

Jeśli wziąć za podstawę 1938 r. w celu porównania z okresem przedwojennym to index wzrostu produkcji wynosił: w 1950 r.- 121, w 1952 r.- 142, w 1955 r.- 197 i w 1956 r.- 212². Jeśli chodzi o końcówkę lat 60. to 1958 r. był okresem stosunkowej stagnacji w porównaniu z 1959 r., kiedy to nastąpił wzrost produkcji przemysłowej we wszystkich dziedzinach o 11%. Boom gospodarczy

² E. Puczik, *Italia- ekonomika i wnesznaja targowa*, Moskwa 1957, s. 36.

w 1960 r. przyniósł wzrost produkcji przemysłowej o 17,5% w porównaniu z rokiem poprzednim³.

Wzrost dochodu narodowego

Tempo wzrostu dochodu narodowego w okresie 1949-54 wynosiło 6,8%, a w okresie 1954-59 7,1%⁴.

Tabela 3. Dochód narodowy Włoch w latach 1950-59 (w mld lirów)

1938	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
132	6894	7914	8368	9362	9881	10789	11469	12319	13136	

Źródło: International Financial Statistics 1955, s. 1960.

Udział poszczególnych gałęzi gospodarki w dochodzie narodowym zmienił się na korzyść przemysłu, co widać z poniższego zestawienia.

Tabela 4. Realizacja dochodu narodowego w poszczególnych działach gospodarki (w %)

	1938	1948	1958	1959
Rolnictwo i rybołówstwo	32,0	39,0	23,4	22,0
Przemysł i budownictwo	34,2	36,6	45,5	46,7
Usługi	33,8	24,4	30,8	31,3
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Międzynarodowa mirowaja ekonomia, Moskwa 1959/60, s. 70.

Stabilizacja cen

Charakterystyczną cechą omawianego okresu poczynając od 1951 r. była stabilizacja cen, które wykazywały następujące zmiany.

Tabela 5. Zmiany cen hurtowych, wzrost (+), spadek (-)

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
+14	+1	-3	-1	+0,8	+0,5	+1,1	-1,3	-4,1	-0,7

Źródło: Bank for International Settlements, Basiel 1952, 1953, 1956, 1957, 1960.

³ Bank for International Settlements, Basiel 1960.

⁴ Bank for International Settlements, Basiel 1960, s. 53.

Wzrost cen w 1950 r. spowodowany był gwałtowną podwyżką cen światowych, co wpłynęło na podwyżkę cen importowych o 34%. Ponadto na wzrost cen oddziaływały również zwiększone zakupy ludności i gromadzenie zapasów w związku z wybuchem wojny koreańskiej. Włochy były jednym z krajów, gdzie wzrost cen hurtowych w czasie konfliktu koreańskiego był najmniejszy, pomimo znaczącej podwyżki tuż przed kryzysem. Spadek cen na wiosnę 1951 r. świadczył o dużym stopniu stabilizacji gospodarki i wzmocnieniu zaufania do lira. Procentowe zmiany cen i kosztów utrzymania w okresie kryzysu przedstawia poniższe zestawienie.

Tabela 6. Procentowe zmiany cen i kosztów utrzymania, wzrost (+), spadek (-)

Kraj	Ceny hurtowe			Koszty utrzymania		
	1952	1952	1953	1951	1952	1953
Włochy	+1	-3	-1	+8	+4	+1
USA	+1	-3	-3	+6	+1	+1
Belgia	+9	-10	-10	+10	-1	+0
Francja	+26	-7	-7	+22	+2	-2
Wielka Brytania	+13	-1	-1	+12	+7	+1

Źródło: Bank for International Settlements, Basiel 1954, s. 4.

Obieg pieniądza

W okresie stabilizacji waluty i wzrostu ekonomicznego zwiększenie obiegu pieniądza dokonywało się zgodnie ze wzrostem rezerw złota i walut obcych oraz dochodu narodowego. We Włoszech w okresie kryzysu koreańskiego zmniejszony napływ złota i dewiz został zrównoważony dodatkowymi sumami z funduszu stabilizacyjnego tak, iż zwiększona podaż pieniądza nie miała charakteru inflacyjnego.

Tabela 7. Obieg banknotów we Włoszech w latach 1950-59 (w mld lirów)

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
1165	1292	1382	1449	1538	1671	1818	1914	2061	2237

Źródło: International Financial Statistics 1955-60.

Deficyt budżetowy

Deficyt budżetowy w przeciwieństwie do lat poprzednich już pod koniec 1949 r. był finansowany bez uciekania się do Banku Włoch czy banków komercyjnych, lecz z pomocy zagranicznej i oszczędności.

Tabela 8. Deficyt budżetowy Włoch (w mld lirów)

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
-450	-429	-488	-466	-455	-438	-189	-210	-280	-336

Źródło: International Financial Statistics 1955-60.

Do pozycji dochodowych budżetu włączono sumy z Funduszu Stabilizacyjnego. Kiedy w okresie 1951-52 pomoc ta została zmniejszona deficyt budżetowy zaczął rosnąć. Zmusiło to władze do podjęcia próby zredukowania rozpiętości pomiędzy dochodami i wydatkami. Jedną z metod było wprowadzenie reformy fiskalnej. Przeprowadzona w 1951 r. reforma fiskalna miała za zadanie zmianę struktury opodatkowania, gdyż we Włoszech w odróżnieniu od innych krajów głównym źródłem dochodu było opodatkowanie pośrednie, które w okresie 1952-53 stanowiło 78,3% dochodów podczas, gdy np. w Wielkiej Brytanii tylko 45,5%⁵. Reforma zwiększyła również wpływy z podatków dochodowych na skutek wprowadzenia obowiązku corocznego deklarowania wysokości dochodów, gdyż poprzedni poziom tego podatku obliczany był na podstawie stanu dochodów z 1938 r. Po dokonaniu nowych zgłoszeń okazało się, że poziom dochodów był 2-krotnie wyższy od przedwojennego. Pomimo postępu w tej dziedzinie deficyt budżetowy w 1952 r. wzrósł na skutek zwiększenia wydatków wojskowych z 372 mld lirów w 1950 r. do 465 mld lirów w 1952 r. Odpływ fali koreańskiej przyniósł z sobą poprawę budżetu. Charakterystyczny był 1956 r., w którym największym osiągnięciem było zmniejszenie deficytu budżetowego z 438 mld lirów w 1955 r. do 189 mld lirów w 1956 r. W okresie tym sumy wykorzystane przez rząd spadły z 438 mld lirów w 1953 r. do 189 mld lirów w 1956 r. tak, iż gospodarka mogła wykorzystać o 21% funduszy więcej niż w 1955 r.⁶. Równocześnie oszczędności netto sektora prywatnego były większe niż inwestycje. Powstała więc w tym sektorze nadwyżka finansowa, która przyczyniła się w znacznym stopniu do zmniejszenia deficytu budżetowego. W tym czasie pożyczki rządu wykazywały tendencję

⁵ *Survey of Italy's Economy*, Milano 1977, s. 53.

⁶ *Bank for International Settlements*, Basiel 1957, s. 101.

spadkową. Wydatki władz lokalnych i innych organów publicznych pozostały stałe w 1956 r. w porównaniu z 1955 r. z tym, że wydatki Funduszu Rozwoju Południa spadły w porównaniu z poziomem maksymalnym w 1955 r., kiedy wynosiły 150 mld lirów. W latach następnych nadwyżka finansowa sektora prywatnego wzrosła z 370 mld lirów w 1957 r. do 725 mld lirów w 1958 r. podczas, gdy deficyt władz lokalnych i rządu pozostał niezmienny⁷.

Rynek pieniężny i kapitałowy we Włoszech

System bankowy we Włoszech

Zgodnie z ustawą z 6 maja 1926 r. istniał tylko jeden bank emisyjny Banca d'Italia. Powstał on w 1893 r. jako spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, a w 1936 r. został przekształcony w instytucję prawa publicznego. Rezerwy złota i dewiz Banku Włoch wynosiły w czerwcu 1959 r. 6995 mln lirów⁸. Oprócz banku centralnego istniało w tym czasie 1247 instytucji kredytowych, które od 1936 r. podlegały kontroli organu państwowego zwanego „Inspectorate of Credit”. Większość z nich stanowiły banki komercyjne. Wszystkie te instytucje można było sklasyfikować następująco:

- a) instytucje kredytowe prawa publicznego (Banco di Napoli, Banca Nazionale del Lavoro, Monto dei Paschi de Siena, Istituto de S. Paolo de Turin, Banco di Sardegna).
- b) banki krajowe (banks of national interest): Banca Commerciale Italiano in Milan, Credito Italiano in Cenca, Banco di Roma).
- c) koncerny bankowe, w tym 145 bankowych spółek akcyjnych i 211 koope-ratyw bankowych.
- d) 90 banków oszczędnościowych i Monti de Pegno (instytucji udzielających pożyczek pod zastaw nieruchomości).
- e) banki rolne założone jako instytucje z nieograniczoną odpowiedzialnością (Casse rarali e agrari).

W końcu 1958 r. 365 spośród tych instytucji kredytowych operowało 99% wszystkich wkładów na rachunkach bieżących oraz posiadało kapitał i rezerwy w wysokości 218.093 mln lirów.

⁷ The Statsman's. Year Book 1960 r.

⁸ Ibidem.

Rynek pieniężny i kapitałowy- charakterystyczne cechy

Najbardziej zorganizowanym sektorem była giełda papierów wartościowych. Włoska giełda rozwinęła się w aktywny rynek odpowiednio do bieżących potrzeb. Istniało dziesięć giełd pieniężnych, spośród których największe znaczenie miała giełda w Mediolanie, która była najbardziej aktywna i wpływowa. Ponadto istniały giełdy sektorowe: obligacji rządowych w Rzymie, ubezpieczeniowe w Treście, górnicze we Florencji, okrętowe i rafinerii cukrowych w Genui. Zdolność absorpcyjna tych giełd znajdowała się pod wpływem działalności państwa, jego polityki fiskalnej i emisji. Przy tym rynek ten znajdował się pod wpływem psychozy paniki wynikającej z obowiązku rejestracji papierów giełdowych wprowadzonego w celu zapobieżenia unikania kontroli fiskalnej⁹. Obowiązek rejestracji dotyczył tylko akcji. Banki mogły występować bezpośrednio na giełdach pieniężnych, gdzie monopol mieli urzędnicy państwowi zwani brokerami giełdowymi. Jedynie większe banki miały prawo występować na giełdach pieniężnych jako obserwatorzy. We Włoszech w tym czasie nie było dziennego rynku pieniężnego. Stopy od zaciągniętych pożyczek były objęte umowami bankowymi. Oficjalna stopa dyskontowa reprezentowała minimalny poziom, a na rynku ulegała ona podwyższeniu. Po dewaluacji Włochy zastosowały politykę „income-stabilization” mającą na celu utrzymanie równowagi walutowej i gospodarczej. Znalazło to m.in. wyraz w kształtowaniu się stopy dyskontowej, która w ciągu długiego okresu czasu pozostawała na jednakowym poziomie (4%) od chwili jej zredukowania z 4,5% w 1949 r. do 4% w 1950 r. Kryzys koreański nie wpłynął na zmianę stopy dyskontowej dzięki utrzymaniu się płynnych zasobów na normalnym poziomie. Również stopa rezerw minimalnych nie została zmieniona (stanowiła 25% ogólnych wkładów).

Tabela 9. Stopa dyskontowa i oprocentowanie długoterminowych rządowych papierów wartościowych (w %) we Włoszech w latach 1950-60

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
4	4	4	4	4	4	4	4	4	3,5	3,5
5,73	6,11	5,9	6,06	6,06	6,20	6,74	6,81	6,61	5,43	5,27

Źródło; International Financial Statistics 1955-1960, 23 i 37.

W okresie 1950-51 nastąpiły zmiany w polityce kredytowej. Doktryna taniego pieniądza zaczęła upadać. Podniesiono długoterminową stopę procentową oraz wprowadzono restrykcje kredytowe¹⁰. Jakie przyczyny spowodowały taką zmianę?

⁹ F. Coltorti, *Borsa, territorio e sviluppo economico (1861-2011)*, in Dall'Unità ai giorni nostri: 150 anni di borsa in Italia, Consob 2011, s. 56.

¹⁰ Należy zauważyć, że wzrost stopy procentowej miał dwa różne skutki: a) działał jako czynnik powstrzymujący od zaciągania pożyczek, ograniczał podaż pieniądza i wywierał wpływ

Otóż polityka taniego pieniądza oznaczała niską stopę procentową zarówno w odniesieniu do krótko- jak i długoterminowych kapitałów. Utrzymaniu niskiej stopy procentowej bez uciekania się do interwencji ze strony banku centralnego sprzyjała nadmierna płynność, która była spuścizną powojenną. Jeśli rząd chciał kontynuować politykę taniego pieniądza, a długoterminowe papiery wartościowe wykazywały tendencję rosnącą, wtedy bank centralny wykupywał część rządowych papierów wartościowych dla podtrzymania ich cen. Jeśli taka akcja prowadziła do zwiększenia nowych funduszy banku centralnego istniało prawdopodobieństwo, że nowo kreowane pieniądze zostaną zużyte na inwestycje, co miałoby efekt podobny do tego, jaki miał miejsce przy finansowaniu z tych środków deficytu budżetowego. Niebezpieczeństwo inflacyjnych skutków interwencji banku na rynku kapitałów długoterminowych zostało rozpoznane i bank centralny wycofał się z niego. Oznaczało to zaniechanie polityki taniego pieniądza, jeśli chodzi o długoterminową stopę procentową. Stopa procentowa krótkoterminowa pozostawała na niskim poziomie. Przyczyną utrzymywania stopy procentowej długookresowej na wysokim poziomie było duże zapotrzebowanie na kredyt w związku z realizacją programu rozwoju. Na przestrzeni kilku lat Bank Włoch nie musiał uciekać się do restrikcji kredytowych częściowo dzięki zadawałającemu poziomowi rezerw i pożyczek zagranicznych, częściowo dzięki wysokiemu poziomowi współpracy bankowej oraz stałej poprawie kondycji finansów publicznych¹¹. Od 1958 r. polityka finansowa zmierzała do obniżenia długoterminowej stopy procentowej i skłonienia banków do szukania alokacji nadmiaru płynnych zasobów raczej w ekspansji prywatnych pożyczek niż w mało rentownych bonach skarbowych.

Bilans płatniczy i polityka handlu zagranicznego włoch w latach 1945-49 i 1950-60

Bilans handlowy

Charakterystyczną cechą bilansu płatniczego Włoch w okresie powojennym był jego chroniczny deficyt wynikający z ujemnego salda bilansu handlowego. Na takie kształtowanie się bilansu handlowego wpływ miała przede wszystkim struktura handlu zagranicznego. Domunującą część importu stanowiły surowce

na obniżenie cen, b) powodował wzrost kosztów produkcji mógł przyczynić się do wzrostu cen. W normalnej sytuacji podwyżka stopy procentowej wywoływała pierwszy z wymienionych skutków. W warunkach inflacji pełzającej natomiast (creeping inflation), kiedy podaż pieniądza utrzymywała się na wysokim poziomie, podwyżka stopy procentowej mogła spowodować wzrost cen.

¹¹ *Bank for International Settlements*, Basiel 1958, s. 208.

i żywność, a eksportu wyroby gotowe i półfabrykaty, pochodzące w 60% z przemysłu tekstylnego i maszynowego. W takich warunkach import miał charakter sztywny i nie mógł być zasadniczo zmniejszony bez zagrożenia równowagi gospodarki. Wynikała z tego konieczność zwiększenia eksportu w celu zredukowania deficytu bilansu handlowego, a w konsekwencji również płatniczego. Z analizy bilansu handlowego Włoch w tym okresie wynika, iż zarówno wielkość importu, jak i eksportu zwiększyła się, przy czym można było zauważyć tendencję do zmniejszania się rozpiętości między nimi, a nawet do jej całkowitego zaniku¹². Po raz pierwszy od zakończenia wojny we wrześniu 1948 r. różnica ta zmieniła się na korzyść eksportu.

Tabela 10. Bilans handlowy Włoch w latach 1946-49 (w mld lirów)

Okres	Import	Eksport	Saldo
1938	11	10	-1
1946	92	65	-27
1947	930	339	-592
1948	821	571	-250
1949	1172	922	-250

Źródło: Bank for International Settlements, Basiel 1949, s. 226.

Jeśli chodzi o udział poszczególnych stref w deficycie bilansu handlowego to w 1949 r. przedstawiał się on następująco.

Tabela 11. Bilans obrotów bieżących w 1949 r. (w mld dol. USA)

Strefa walutowa	Nadwyżka (+) ;lub deficyt (-)
Strefa dolarowa	-451
Strefa szterlingowa	+126
Kraje OECE (bez szterlingowej)	-10
Inne strefy	+30
Saldo ogółem	-305

Źródło: Bank for International Settlements, Basiel 1951, s. 105.

Deficyt ze strefą dolarową był ogromny, a w obrotach z krajami OECE występowało w tym okresie również saldo ujemne. Sytuacja ta uległa zasadniczej zmianie dopiero w latach następnych na skutek liberalizacji obrotów z krajami OECE, co wpłynęło na zmianę kierunków handlu oraz na zmianę udziału poszczególnych stref w deficycie bilansu handlowego Włoch.

¹² G. Hildebrand, *Growth and Structure in the Economy of Modern Italy*, London 1965.

Obroty niewidoczne

Jeśli chodzi o inne pozycje bilansu płatniczego Włoch to ich struktura zmieniała się również w porównaniu z okresem przedwojennym, gdyż dochody z obrotów niewidocznych zmniejszyły się znacznie. W 1938 r. dochody z tych pozycji pokrywały 66% deficytu bilansu płatniczego, a w 1949 r. zaledwie 21%. Zmniejszenie wpływów z tytułu „eksportu niewidocznego” nastąpiło głównie na skutek zwiększenia wydatków transportowych, spłat procentów i dywidend oraz reparacji wojennych. Największy deficyt występował w pozycji „usługi transportowe”, który w 1947 r. wynosił 156,9 mln dol., w 1948 r. 111,7 mln dol., a w 1949 r. 106,1 mln dol. Taki stan rzeczy był spowodowany utratą w czasie wojny prawie całej floty handlowej i powolną jej odbudową w okresie powojennym. Ponadto odpowiednia klauzula Planu Marshalla wymagała, ażeby 50% dostaw towarowych w ramach tego planu było przewożone statkami amerykańskimi, co powiększało wydatki z tego tytułu. Jedną z ważniejszych pozycji dochodowych bilansu płatniczego Włoch była turystyka, która w 1938 r. stanowiła 87% wszystkich wpływów z operacji niehandlowych, pokrywając 50% pasywnego salda bilansu handlowego w porównaniu z 21% w 1949 r. Odpowiednie dane dla okresu powojennego przedstawiały się następująco: 1947 r.- 6,4 mln dol.; 1948 r.- 23,9 mln dol., 1949 r.- 34,4 mln dol¹³. Drugą nie mniej ważną pozycją dochodową bilansu płatniczego stanowiły przekazy emigrantów, które stanowiły w 1938 r. 48% wszystkich dochodów z operacji niehandlowych pokrywając 58% ujemnego salda bilansu handlowego, a odpowiednie dane dla 1949 r. wynosiły 30% i 24%,

Obroty kapitałowe

Po II wojnie światowej import kapitału do Włoch zwiększył się znacznie, co w następstwie pociągnęło za sobą konieczność większych spłat i zwiększenie ujemnego salda bilansu płatniczego. Import kapitału prywatnego do Włoch wynosił: 1947 r.- 191 mln dol., 1948 r.- 152 mln dol., 1949 r. 41,1 mln dol¹⁴.

Różne

Pozycja ta obejmuje wpływy i wydatki rządowe na służbę dyplomatyczną i konsularną, dary osób prywatnych, wpływy z wymiany praw autorskich, patentów itd. W ciągu 1948 r. i 1949 r. wykazywała ona saldo dodatnie na łączną sumę 20 mln dol.

¹³ Puczik, *Italia ekonomika: wniesznaja targowla*, Moskwa 1957.

¹⁴ International Financial Statistics 1950 r.

Finansowanie deficytu bilansu płatniczego

Pokrywanie ujemnego salda bilasu płatniczego Włoch było w tym okresie dokonywane z pomocy amerykańskiej. Była ona udzielana w takich rozmiarach, że pozwalała nawet na zwiększenie rezerw kruszcowo- dewizowych. Łączna pomoc USA i Wielkiej brytanii od 1943 r. do 1946 r. wynosiła 17 mln dol. Składały się na nią następujące pozycje¹⁵.

Tabela 12. Pomoc amerykańsko- brytyjska dla Włoch (w mln dol.)

Rodzaj pomocy	USA	Wielka Brytania	Ogółem
Pomoc cywilna	375	125	500
Lend-lease	140	-	140
UNRRA	373	160	533
Dostawy wojsk brytyjskich	-	220	220
Płatności na potrzeby armii	159	4	163
Kredyt Exim- Banku	25	-	25
Nadwyżki towarowe	160	-	160
Razem	1232	509	1741

Źródło: Bank for International Settlements, Basiel 1947, s. 120.

W latach 1947-49 pomoc unrowska i pounrowska wynosiła 573,9 mln dol., a darowizny i pożyczki w ramach planu Marshalla stanowiły 680,2 mln dol. Stany Zjednoczone udzielały chętnie tej pomocy z uwagi na własne zainteresowanie w dynamicznym rozwoju Europy. Doprowadziło to do podpisania w dniu 28 marca 1948 r. przez 19 krajów Europy oraz Włochy Ustawy o Współpracy Gospodarczej w ramach Planu Marshalla. Stany Zjednoczone zastrzegły sobie, iż każdy z tych krajów, który chce skorzystać z pomocy musi przedstawić najpierw program odbudowy podlegający zatwierdzeniu przez OECE. Równocześnie utworzono fundusze w walutach krajowych (jako równowartość pomocy) pochodzące ze sprzedaży towarów amerykańskich dostarczonych w ramach tej pomocy. Z tej kwoty 5% pozostawione było do dyspozycji USA, a 95% do dyspozycji danego kraju, na cele zgodne z programem przedstawionym OECE.

Rząd włoski przedstawił wieloletni program gospodarczy w listopadzie 1948 r. Zostały w nim nakreślone główne linie polityki gospodarczo- finansowej zmierzającej do osiągnięcia równowagi ekonomicznej i walutowej. W pierwszym roku trwania ERP (European Recovery Program) Stany

¹⁵ Bank for International Settlements, Basiel 1947, s. 120.

Zjednoczone udzieliły Włochom pożyczki w wysokości 585,9 mln dol., z czego główną część stanowiła pożyczka bezzwrotna (pomoc), a 10% ogólnej sumy stanowiła pożyczka oprocentowana. Pomoc marshallowska odegrała dużą rolę w odbudowie gospodarczej Włoch i zwiększeniu aktywności handlu zagranicznego, dzięki ożywieniu eksportu, odprężeniu w dziedzinie kontroli dewizowej i ograniczeniach towarowych, jak również w związku z rozwojem współpracy ekonomicznej między krajami europejskimi. Pomoc ta w znacznym stopniu przeciwdziałała infacji, głównie dzięki dostawom żywności i surowców dla przemysłu. Równocześnie Włochy wykorzystały kwoty Funduszu Stabilizacyjnego zgodne z założeniami programu odbudowy, a więc zgodne z życzeniami Stanów Zjednoczonych. Przykładowo wykorzystanie pierwszej kwoty funduszu stabilizacyjnego w wysokości 250 mld lirów prezentuje poniższa tabela.

Tabela 13. Program wykorzystania Funduszu Stabilizacyjnego w 1949 r. (w mld lirów)

Pożyczka bezzwrotna	Pożyczka oprocentowana
Rolnictwo- 70 Flota handlowa- 10 Budownictwo-15 Bezrobocie-20 Roboty publiczne-20 Transport-89	Flota handlowa-5 Żelazo i stal-13 Turystyka-8
Razem-224	

Źródło: Bank Nazionale del Lavoro, Roma 1949, s. 114.

Należy zauważyć, że 75% tej sumy zostało wykorzystane na Południu Włoch, ponieważ ta część kraju musiała być traktowana preferencyjnie ze względu na chroniczny brak kapitału i potrzebę wyrównania poziomu gospodarczego w obu częściach kraju. Dla przykładu z 70 mld lirów przeznaczonych dla rolnictwa 50 mld lirów przeznaczono na kultywację gleby na Południu. Cała suma przeznaczona na transport i roboty publiczne została zainwestowana na Południu.

Jeśli chodzi o sposób wykorzystania funduszu stabilizacyjnego w pierwszym okresie to w głównej mierze był on przeznaczony na import żywności, paliwa stałego i półfabrykatów, a nieznaczna część na zakupy dóbr produkcyjnych potrzebnych dla zwiększenia potencjału przemysłu. Związane to było z większym ryzykiem przy szacowaniu zapotrzebowania na import dóbr produkcyjnych niż żywności. W przypadku bowiem importu dóbr inwestycyjnych należało uniknąć nadmiernego czy niewłaściwego przywozu, który mógłby konkurować z wyrobami krajowymi lub też zaciążyć

na budżecie w wypadku, gdyby później okazał się zbędny. W późniejszym okresie nastąpiło zwiększenie importu surowców w celu zapewnienia bazy materialnej dla produkcji. Ogółem do 31 grudnia 1961 r. zatwierdzono do wykorzystania w ramach funduszu stabilizacyjnego Włoch następujące sumy¹⁶: a) na rozwój produkcji (696 mln dol.), b) na inne cele (247 mln dol.), c) razem- 943 mln dol. Dla ogólnej orientacji warto uzupełnić, iż pomoc dla wszystkich krajów wynosiła 23 mld dol. w całym okresie funkcjonowania Planu Marshalla, tj. do 1952 r.

Wzrost rezerw kruszcowo- dewizowych

Dzięki poważnej pomocy zagranicznej pomimo istnienia deficytu bilansu płatniczego Włochy mogły nie tylko nie zmniejszać swoich rezerw lecz ciągle je zwiększać.

Tabela 14. Rezerwy złota i dewiz Włoch w latach 1945-49 (w mld dol.)

	1937	1945	1946	1947	1948	1949
Złoto	210	24	28	66	112	256
Rezerwy	2	-	221	188	421	637
Razem	212	24	249	254	533	894

Źródło: International Financial Statistics 1950, s. 36.

Polityka handlu zagranicznego

Organy nadrzędne w handlu zagranicznym

1. Odpowiedzialność za politykę handlu zagranicznego i politykę dewizową Włoch ponosiło Ministerstwo Handlu Zagranicznego, które mogło podejmować decyzje w porozumieniu z innymi ministerstwami, np. Finansów, Przemysłu i Handlu, Rolnictwa itd. w przypadku zaistnienia potrzeby takiego współdziałania.
2. Ministerstwo Finansów, pod którego kontrolą znajdował się system celny.
3. Uffico Italiano dei Cambi, czyli Włoskie Biuro Walutowe, które posiadało wyłączne prawo kontroli nad wszystkimi operacjami walutowymi i działało w porozumieniu z odpowiednimi ministerstwami oraz Bankiem Włoch.

¹⁶ *Survey of Italy's Economy*, Milano 1957, s. 53.

4. Istituto Nazionale per Commercio Estero, czyli Krajowy Instytut Handlu Zagranicznego związany ściśle z Ministerstwem Handlu Zagranicznego. Zajmował się on popieraniem włoskiego eksportu.

Środki polityki walutowej

Charakterystyczną cechą polityki walutowej i handlu zagranicznego Włoch w tym okresie było wprowadzenie ograniczeń dewizowych i ilościowych. W istotnym stopniu wpłynęły na nią chroniczne trudności związane z utrzymaniem równowagi bilansu płatniczego. W związku z wyczerpaniem rezerw kruszcowo-dewizowych w okresie wojny, powstała konieczność zmniejszenia wydatków na import towarów o drugorzędnym znaczeniu i ustanowienia nad nimi kontroli. Kontrolę tę sprawowano poprzez obowiązek eksporterów dostarczenia organom walutowym (UIC) 50% swoich wpływów dewizowych, które z kolei mogły być nabyte przez importerów w celu dokonania zakupów towarów określonych na dwóch listach towarowych. Obok ograniczeń dewizowych istniały ograniczenia ilościowe realizowane poprzez system licencji importowych i eksportowych oraz poprzez taryfę celną. Obowiązywała zasada, że żaden import ani eksport nie mógł być dokonany bez uzyskania pozwolenia odpowiednich władz. W praktyce jednak rygory te były złagodzone na skutek regulowania obrotów poprzez umowy bilateralne, istnienie specjalnych list dopuszczających swobodny import czy eksport oraz wreszcie liberalizację obrotów.

Rodzaje porozumień w okresie 1945-49

Zwiększenie ograniczeń walutowych we Włoszech określało również charakter umów płatniczych zawartych w tym okresie. Podstawowa część obrotów zagranicznych regulowana była poprzez umowy clearingowe. W okresie 1946-47 Włochy zawarły takie porozumienia z 22 krajami, w tym z Polską, Węgrami, Czechosłowacją i Bułgarią. Później clearingowa forma rozliczeń była stosowana w odniesieniu do wszystkich krajów z wyjątkiem strefy dolarowej i Wielkiej Brytanii, z którymi rozliczenia dokonywane były w walutach wymiennalnych (dolar amerykański i kanadyjski, frank szwajcarski). Operacje rozliczeniowe związane z ruchem dewiz podlegały specjalnej kontroli Włoskiego Biura Walutowego. Rozliczenia walutowe Włoch z Wielką Brytanią dokonywane były poprzez rachunki transferowane w funtach szterlingach. Sumy z tych rachunków mogły być użyte do rozliczeń z krajami strefy szterlingowej lub przelane na rachunki transferowe innych krajów w związku z transferami bieżącymi. Umowy clearingowe na mocy których dokonywano rozliczeń z większością

krajów dotyczyły nie tylko rozliczeń z tytułu wymiany towarowej, lecz również operacji nietowarowych. Umowy te w pierwszych latach powojennych, w warunkach istnienia ograniczeń walutowych, odegrały istotną rolę w rozwoju włoskiego handlu zagranicznego. W miarę jednak rozwoju przemysłu i zwiększania możliwości eksportowych kraju dały się odczuć ujemne strony tych porozumień, takie jak: a) ograniczenie eksportu do możliwości słabszego partnera; b) niemożliwość wykorzystania aktywnego salda z jednym krajem w obrotach z drugim; c) konieczność udzielenia właściwie bezprocentowych kredytów krajowi dłużnika itd. Zmusiło to Włochy do szukania nowych form porozumień płatniczych, które w większym stopniu odpowiadały zmienionym warunkom ekonomicznym. Dopiero jednak w okresie 1950-58 problem ten znalazł rozwiązanie.

III. Bilans płatniczy i polityka handlu zagranicznego Włoch w okresie 1950-60

Bilans handlowy

Pogorszenie się bilansu handlowego Włoch w okresie kryzysu koreańskiego spowodowane było zwiększeniem importu na potrzeby rozwijającej się produkcji oraz wzrostem cen importowych o 34%. Od marca 1951 r. ceny na surowce zaczęły spadać i terms of trade poprawił się. Równocześnie we Włoszech rozpoczął się boom eksportowy, który trwał do pierwszej połowy 1952 r. Pomimo to do końca 1952 r. deficyt bilansu handlowego zwiększył się znacznie (ponad dwukrotnie) w porównaniu z 1950 r., kiedy deficyt był najmniejszy w ciągu całego okresu powojennego. Taki stan rzeczy spowodowany był: a) liberalizacją importu z krajów OEEC; b) światowym kryzysem tekstylnym¹⁷; c) ograniczeniami importowymi stosowanymi przez inne kraje; d) pogorszeniem terms of trade o 40% w porównaniu z 1951 r.

¹⁷ Włochy były wówczas głównym eksporterem tekstylii.

Tabela 15. Udział eksportu tekstylii w ogólnym eksporcie (w %)

Kraj	1938	1951
Włochy	25	37
Wielka Brytania	17	15
Francja	13	13
Belgia	7	11
RFN	4	1

Źródło: Bank for International Settlements Press Review 1961, s. 11.

Zwiększający się deficyt bilansu handlowego wpłynął na zmianę kierunków importu na korzyść tych rynków, które mogły stworzyć dodatkowy popyt na towary eksportowe włoskie. Potrzeba ta wynikała z faktu, iż deficyt Włoch w obrotach z krajami OEEC ciągle wzrastał, gdyż Wielka Brytania i kraje strefy szterlingowej zmierzały do powiększenia własnych rezerw walutowych przez ograniczenie importu spoza strefy, co uderzyło mocno w pozycję Włoch jako eksportera zwłaszcza, że musiały one w tym czasie zwiększyć swój import ze strefy. W związku z tym deficyt obrotów ze strefą szterlingową zwiększył się o 200 mln dol. Z drugiej strony w stosunku do strefy dolarowej wystąpiła nadwyżka w wysokości 82 mln dol., w tym wpływy z turystyki i przekazy emigrantów. Poprawa bilansu handlowego nastąpiła w 1954 r., gdyż wolumen eksportu wzrósł w porównaniu z rokiem poprzednim o 8% podczas, gdy import zwiększył się o 2%. Zmniejszenie importu w tym okresie związane było z istnieniem znacznych rezerw oraz odkryciem źródeł metanu i ropy naftowej, co wpłynęło na zmniejszenie importu węgla. Równocześnie nastąpiła zmiana struktury eksportu, w którym tekstylia nie zajmowały już czołowej pozycji. Na pierwszy plan wysunął się eksport artykułów żywnościowych wysokiej jakości, chemikalii, farmaceutyków oraz samochodów. Natomiast w 1955 r. sytuacja uległa zmianie na skutek konieczności zwiększenia importu żywności oraz surowców na potrzeby przemysłu. Struktura eksportu przedstawiała się następująco: 23% stanowił eksport żywności, 22% eksport artykułów przemysłowych. Ekspansja eksportu w tym okresie stała się możliwa dzięki konkurencyjnym cenom i dużej elastyczności podaży eksportowej. Czynniki te wpłynęły na wzrost popytu zagranicy na włoskie artykuły techniczne i przemysłowe, które w eksporcie wysunęły się przed artykuły żywnościowe. Rok 1957 zasługuje na uwagę, gdyż po raz pierwszy od zakończenia wojny wystąpiło dodatnie saldo obrotów bieżących pomimo wzrostu deficytu bilansu handlowego. Było to możliwe dzięki wzrostowi wpływów z turystyki i frachtów. Jeśli weźmiemy pod uwagę obroty towarowe to import wzrósł o 14%, a eksport o 18%, przy czym chemikalia wysunęły się na czoło eksportu. W sumie saldo bilansu płatniczego przekształciło się po raz pierwszy w dodatnie w okresie powojennym. Z kolei 1958 r. był dla reszty Europy okresem stagnacji

gospodarczej (głównie dla USA) w przeciwieństwie do sytuacji gospodarczej we Włoszech, która była pomyślna również w dziedzinie bilansu płatniczego i handlowego. W tym roku saldo bilansu płatniczego było również dodatnie i wynosiło 562 mld lirów. Utrzymało się ono również w 1959 r. lecz obniżyło się do 509 mld lirów. Spadek ten w porównaniu z rokiem poprzednim był spowodowany zwiększeniem się o 10 mld lirów deficytu z tytułu frachtów, o 18 mld lirów wpływów z przekazów emigrantów i o 23 mld lirów dotacji prywatnych. Ubytek ten został częściowo skompensowany przez zwiększenie o 19 mld lirów wpływów z turystyki i zmniejszenie o 17 mld lirów płatności z tytułu procentów.

W 1960 r. obroty handlowe Włoch osiągnęły niespotykane rozmiary. Rekordowe wyniki zanotowano zarówno po stronie eksportu, jak i importu. Tempo wzrostu eksportu wynosiło 25,3% (najwyższe w Europie). Przyrost importu (40,2%) osiągnął najwyższy poziom w grupie krajów Europy Zachodniej. Dzięki istnieniu dużego popytu zagranicy na gotowe wyroby przemysłowe i dużej elastyczności przemysłu włoskiego, możliwy był znaczny wzrost eksportu wyrobów gotowych, które stanowiły 73% całego eksportu powodując zaangażowanie przemysłu włoskiego w produkcji eksportowej w granicach 30-40%. Pomimo jednak wysokiego stopnia ekspansji eksportu, duży wzrost importu przyczynił się do wzrostu ujemnego salda bilansu handlowego o 132,5%¹⁸. Sytuacja ta nie była jednak groźna pomimo znacznego wzrostu deficytu bilansu handlowego ponieważ: a) import składał się z surowców i półfabrykatów przeznaczonych do uszlachetnienia oraz dóbr inwestycyjnych; b) import rozkładał się na duży wolumen obrotów. Dodatkowo saldo bilansu płatniczego wynosiło 463 mld dol. Nastąpił przy tym wzrost cen eksportowych Włoch osiągnięty w wyniku modernizacji przemysłu, zastosowania automatyzacji i automatyki elektronicznej. Wpłynęło to na poprawę *term of trade*, których ogólną tendencję prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela 16. Terms of trade Włoch (1953 r.=100)

1950	1951-54	1955	1956	1957	1958	1959	1060
106	98-101	97	92	90	97	96	102

Źródło: International Financial Statistics 1960 r.

Udział poszczególnych krajów w obrotach handlowych Włoch w 1960 r. przedstawiał się następująco: import z RFN zwiększył się o 43,1%, z USA o 78,2%, z Francji o 53,3%. Ogólny przyrost importu z krajów EWG wynosił 44,3%, co

¹⁸ *Neue Züricher Zeitung*, marzec 1961.

stanowiło 29,1% importu Włoch. Udział ten w 1956 r. wynosił 22,7%, a w 1959 r. 28,2%. Rozwój wymiany towarowej z krajami EWG powiązany był z obniżką ceł w ramach Wspólnego Rynku oraz z urealnieniem kursu franka szwajcarskiego. Import z krajów Europy Środkowo- Wschodniej wzrósł o 77,9%, a z krajów EFTA o 25,7%. Struktura importu uległa zmianie na korzyść surowców przemysłowych, przed żywnością i wyrobami gotowymi (maszynami).

Jeśli chodzi o eksport to największym odbiorcą towarów eksportowych była RFN. Wartościowo eksport do tego kraju wzrósł o 27,4%. Eksport do USA zwiększył się o 11,5%, a do Francji o 53,6% (w ujęciu ilościowym), lecz wartościowo był o połowę mniejszy niż do USA. Eksport ilościowy do Wielkiej Brytanii zwiększył się o 15,3%. Eksport do krajów EWG wzrósł o 32% i stanowił 50,9% całego eksportu włoskiego w 1960 r., do krajów EFTA o 17,9%, a do krajów bloku komunistycznego o 42,8%¹⁹.

W strukturze eksportu głównymi pozycjami w 1960 r. były: maszyny i urządzenia, samochody, buty, chemikalia i farmaceutyki oraz wyroby gotowe.

Pomoc zagraniczna

W sumie w okresie 10 lat Włochy otrzymały w ramach pomocy 1,8 mld dol. Ok. 70% tej sumy zostało przeznaczone na pokrycie deficytu bilansu obrotów kapitałowych, który w tym okresie wynosił 2,7 mld dol.

Tabela 17. Pomoc zagraniczna (w mln dol.)

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
225	283	220	133	134	74	77	137	81	

Źródło: International Financial Statistics 1960 r.

Tabela 18. Bilans płatniczy Włoch w latach 1957-60 (w mln dol.)

	1957	1958	1959	1960
Pozycje bieżące:				
Saldo towarów	-880,3	-441,1	-385	-893
Saldo usług	+856,0	992,1	1038	1182
Saldo świadczeń nieodpłatnych	205,9	106,6	82	75
Razem	121,6	657,6	735	364
Pozycje kapitałowe:				
Saldo kapitałów długo- i krótkoterminowych	-102,7	-130,0	+29	-158
Saldo bilansu płatniczego	78,9	477,6	764	522

Źródło: Valutario, Istituto Nazionale per il Commercio Estero, Roma 1958, Nr 1, s. 8; Nr 5, s. 6.

¹⁹ *Neue Züricher Zeitung* marzec 1961 r.

Rezerwy złota i walut wymiennalnych

O znacznej poprawie sytuacji bilansu płatniczego Włoch w tym okresie świadczył gwałtowny wzrost rezerw złota i dewiz, które w 1960 r. przekroczyły 3 mld dol. Tendencja spadku i wzrostu rezerw złota i dewiz była zgodna ze zwiększaniem się i zmniejszaniem deficytu bilansu płatniczego.

Tabela 19. Rezerwy złota i walut wymiennalnych (w mln dol.)

1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
876	1003	918	952	1041	1237	1308	1532	2321	2953	3080

Źródło: International Financial Statistics 1955, 1960.

Środki polityki walutowej Włoch w okresie 1950-60

Konieczność zastąpienia starej taryfy celnej z 1921 r. stanęła przed Włochami bezpośrednio w związku z zaproszeniem ich do wzięcia udziału w konferencji GATT. Konieczność ta spowodowana została przede wszystkim przez wzrost cen importowych i deprecjację waluty, na skutek czego taryfa straciła swój protekcyjny charakter. Ponadto stara taryfa celna oparta była na cłach specyficznych, co było sprzeczne ze wskazaniami GATT. Nowa taryfa celna oparta na cłach „ad valorem” weszła w życie w dniu 15 lipca 1950 r. Taryfa ta miała przede wszystkim znaczenie teoretyczne, gdyż oprócz niej wytworzył się cały szereg różnych stawek celnych obowiązujących na mocy porozumień międzynarodowych. Ponadto wprowadzono taką liczbę wyjątków od stosowania taryfy generalnej, iż w rzeczywistości powstała druga tzw. stosowana taryfa (working tariff). Taryfa ta wysokimi cłami obciążała żywność, co miało na celu ochronę producentów krajowych, a niskimi surowce ze względu na zapewnienie niskich kosztów produkcji. Najwyższe cła ustanowione zostały dla towarów produkowanych przez duże przedsiębiorstwa. Tak np. import traktorów (Fiat) obłożony został według taryfy generalnej cłami w wysokości 50% ich wartości. Import samochodów obłożony był cłami w wysokości 80% ich wartości, maszyn do pisania i liczenia (Clivetti) 40%, aluminium (Montecatini) 55%. Ustalona taryfa celna nie różniła się wysokością ceł od przedwojennej i stawiała Włochy w grupie krajów o wysokim protekcjonizmie. Natomiast poziom „taryfy stosowanej” był w praktyce niższy od poziomu taryfy generalnej. Taryfę generalną traktowano jako maksymalną i stosowano tylko w przypadku krańcowej potrzeby. Cła stosowane w praktyce rosły lub malały w stosunku do taryfy generalnej w zależności od polityki celnej USA, Wielkiej Brytanii, a także w zależności od wyników

porozumień i konferencji międzynarodowych. Ponadto obniżek cel dokonywano w ramach krajów członkowskich EWG (początkowo o 10%).

Popieranie handlu zagranicznego

Od 1953 r. importerzy włoscy mogli otrzymywać pożyczki w walutach krajów EPU po obniżonej stopie procentowej w celu zwiększenia importu z tych krajów. Dla popierania eksportu towarów specjalnych wprowadzono w 1955 r. specjalne ułatwienia kredytowe, jak również zwrot podatków eksportowych od wielu towarów. Fundusze na ten cel pochodziły z podatku importowego w wysokości 1-4%.

Formy porozumień płatniczych Włoch z innymi krajami w okresie 1950-60

1. Rozliczenia wielostronne w ramach EPU. Przystąpienie Włoch do EPU we wrześniu 1950 r. wpłynęło na rozszerzenie rozliczeń wielostronnych, które były dokonywane poprzez Unię każdego miesiąca. Oprócz tego Włochy zawarły dwustronne porozumienia walutowe z każdym uczestnikiem EPU, na mocy których dokonywano z tymi krajami rozliczeń w lirach transferowych. Sumy z rachunku jednego kraju mogły być swobodnie przenoszone na rachunek drugiego kraju. Wielostronne rozliczenia Włoch w tym okresie zostały rozszerzone poza kraje EPU z chwilą przystąpienia Włoch do Klubu Haskiego i Klubu Paryskiego.
2. Rozliczenia wielostronne w ramach Klubów Płatniczych. W 1955 r. Włochy przystąpiły do Klubu Haskiego, czyli wielostronnego systemu rozliczeń Brazylii z jednej strony oraz Austrii, Wielkiej Brytanii, Beneluksu, Holandii, RFN i Francji z drugiej strony. W ramach tego systemu eksport np. kawy brazylijskiej do Holandii mógł być kompensowany przez brazylijski import lokomotyw z RFN, czy maszyn z Wielkiej Brytanii. W 1956 r. Włochy przystąpiły do klubu paryskiego, czyli systemu rozliczeń wielostronnych między Argentyną z jednej strony a Austrią, Wielką Brytanią, Beneluksem, Holandią, Danią, Norwegią, Francją, Szwajcarią i Szwecją z drugiej strony. Porozumienie to zostało zawarte w wyniku zmian na rynku dewizowym Argentyny w 1956 r., kiedy wprowadzono oprócz oficjalnego, wolny rynek dewizowy (częściowy). Umożliwiło to wyżej wymienionym krajom transfer ich walut w transakcjach z Argentyną, a więc zmniejszyło ścisły bilateralizm w obrotach z tym krajem. Na mocy porozumienia z 1956 r. eksport zboża argentyńskiego np. do Szwecji mógł być skomensowany przez import samochodów z Francji lub brytyjski eksport maszyn włókienniczych do Włoch mógł być skomensowany przez argentyńskie dostawy mrożonego mięsa do Wielkiej Brytanii. Znaczenie Klubów Płatniczych Argentyńskiego i Brazylijskiego polegało na

rozszerzeniu rozliczeń wielostronnych poza kraje EPU. Oprócz porozumień wielostronnych Włochy zawarły porozumienia dwustronne ze wszystkim krajami socjalistycznymi i niektórymi krajami kapitalistycznymi: Egiptem, Iranem, Hiszpanią, Finlandią itd. Z chwilą wprowadzenia wymienialności lira umowy clearingowe przestały obowiązywać wraz z upływem terminu ich ważności i w ten sposób wielostronny system rozliczeń stał się dominujący.

Bibliografia

- Bagnasco A., *Tre Italie. La problematica territoriale dello sviluppo italiano*, Bologna: Il Mulino 1977.
- Banca Nazionale del Lavoro, Roma 1954.
- Banca Nazionale del Lavoro, Roma 1958.
- Bank for International Settlements 1945-1950 r.
- Bank for International Settlements, Basiel 1947.
- Bank for International Settlements, Basiel 1951.
- Bank for International Settlements, Basiel 1957.
- Bank for International Settlements, Basiel 1958.
- Bank for International Settlements, Basiel 1960.
- Battilani P. and F. Fauri, *Mezzo secolo di economia italiana 1945-2008*, Bologna: Il Mulino 2008.
- Bordo D. and F. Capie (eds.), *Monetary Regimes in Transition*. Cambridge: Cambridge University Press 1994, pp. 312-345.
- Casella A. and Eichengreen, B. (1994), *Halting Inflation in Italy and France after the Second World War*, in M. Ciocca P., *Ricchi per sempre? Una storia economica d'Italia (1796-2005)*, Torino: Bollati Boringhieri 2007.
- Clark M., *Współczesne Włochy: 1871-2006*, Warszawa 2009.
- Cohen J., G. Federico, *The Growth of the Italian Economy*, Cambridge University Press 2001.
- Coltorti F., *Borsa, territorio e sviluppo economico (1861-2011)*, in *Dall'Unità ai giorni nostri: 150 anni di borsa in Italia*, Consob 2011, s. 56.
- De Cecco M. and G. Ferri, *Italy's Financial System: Banks and Industrial Investment*, in A. Boltho, A. Verselli and H. Yoshikawa (eds.), *Comparing Economic Systems: Italy and Japan*. Basingstoke: Palgrave 2001, pp. 64-84.
- Federico G. and P. Malanima, *Progress, decline, growth. Product and productivity in Italian Agriculture 1000-2000*, „*Economic History Review*” 57(3)/2004: 437-64.

- Goldsmith R.W. and S. Zecchini, The national balance sheet of Italy (1861-1973), „Rivista di Storia Economica”, 15/1999: 3-20.
- Hildebrand G., Growth and Structure in the Economy of Modern Italy, London 1965.
- International Financial Statistics 1950 r.
- Lo sviluppo economico Italiano: 1861-1949, Roma; Bari-Laterza 1973.
- Maddison A., A revised estimate of the Italian economic growth, 1861-1989, „Banca del Lavoro Quarterly Review” 177/1991: 225-41.
- Masala C., Born for Government: the Democrazia Cristiana in Italy, in: M. Gehler and W. Kaiser (eds.), Christian Democracy in Europe since 1945, Vol. 2 (London, 2004).
- Neue Züricher Zeitung, marzec 1961.
- Puczik W., Italja ekonomika: wniesznaja targowla, Moskwa 1957.
- Rinaldi A. and B. Pistoiesi, Exports, imports and growth: New evidence on Italy: 1863-2004, „Explorations in Economic History” 49 (no. 2, 2012): 241-54.
- Rossi N., A. Sorgato and G. Toniolo, I Conti Economici Italiani: una Ricostruzione Statistica, 1890-1990, „Rivista di Storia Economica” Vol. X/1993, 1-47.
- Rota M., Sviluppo industriale e dualismo economico in Italia nella seconda metà del XX secolo, Soveria Mannelli: Rubettino 2008.
- Spinelli F. and M. Fratianni, Storia monetaria d'Italia. L'evoluzione del sistema monetario e bancario, Milano: Mondadori 1991.
- Survey of Italy's Economy, Milano 1957.
- Survey of Italy's Economy, Milano 1977.
- Temin P., The Golden Age of European Growth Reconsidered, „European Review of Economic History”, 6/2002, pp. 3-22.
- The Statman's. Year Book 1960 r.
- Trznadel W., Przestrzenne dysproporcje gospodarczo- społeczne we Włoszech XIX i XX w. i drogi ich przezwyciężenia, Wrocław 1988.
- Vitali O., Aspetti dello sviluppo economico italiano alla luce della ricostruzione della popolazione attiva, Roma: Istituto di Demografia 1970.
- Zamagni V., Betting on the Future. The Reconstruction of Italian Industry, 1946-1952, w: Power in Europe? Great Britain, France, Italy and Germany in a Postwar World, 1945-1950, Edited by J. Becker and F. Knipping, Berlin, New York 1986, s. 283-301.
- Zamagni V., Introduzione alla storia economica d'Italia, Bologna: Il Mulino 2007.

Streszczenie

W okresie po II wojnie światowej z krajów zachodnioeuropejskich Włochy wykazywały największe tempo rozwoju. W 1950 r. rozpoczęła się faza długookresowego rozwoju

gospodarczego. Rozwój ten nawiązywał do pierwszych lat odbudowy. Tempo wzrostu produktu narodowego brutto (PNB), które w dziesięcioleciu do 1959 r. wynosiło rocznie średnio 6%, w latach szczytowej koniunktury 1960-61 wzrosło do 7,8%. Dynamika rozwoju gospodarczego Włoch była porównywalna w tym czasie z RFN i Japonią. Włoskie firmy uzyskały znaczne sukcesy w międzynarodowej walce konkurencyjnej oraz wykorzystywały impulsy wynikające z polityki Wspólnego Rynku. Wraz z zewnętrzną ekspansją dokonały się poważne zmiany strukturalne, które uplasowały Włochy w grupie krajów wysoko uprzemysłowionych. W 1962 r. tempo wzrostu produktu narodowego brutto (PNB) spadło do 6%, a w 1963 r. do 4,8%. Koniunktura ustąpiła miejsca objawom kryzysowym, które przejawiały się w „galopującej” inflacji. W obawie przed deprecjacją lira nastąpiła masowa ucieczka kapitału za granicę. Polityka walutowa prowadzona w tym okresie przez władze włoskie okazała się skuteczna. Lir włoski stał się mianowicie nie tylko walutą stabilną, ale także jedną z „twardych” walut europejskich. Potwierdzały to wypowiedzi na łamach bieżącej prasy międzynarodowej, ale również sytuacja w dziedzinie bilansu płatniczego Włoch, który od 1957 r. wykazywał wysokie dodatnie saldo. Jeśli wziąć pod uwagę handel zagraniczny Włoch w 1960 r. to należy stwierdzić, iż w tym roku został osiągnięty najwyższy wzrost obrotów zagranicznych w krajach Europy Zachodniej. Był to również najwyższy poziom obrotów osiągnięty przez Włochy w okresie powojennym (wyższy o 1/3 w stosunku do poziomu w 1959 r.). Globalny import Włoch, który w 1953 r. stanowił 3,2% importu światowego wzrósł do 3,8%, a udział eksportu zwiększył się w tym czasie z 2% do 3,2%.

SŁOWA KLUCZOWE: gospodarka Włoch, lir, dewaluacja, rewaluacja, reforma walutowa, stabilizacja walutowa, rozwój gospodarczy, inflacja, bilans handlowy i płatniczy, polityka handlu zagranicznego, terms of trade.

Summary

For several years after World War II Italian economy showed the highest growth rate among western European countries. In 1950 the phase of long-term economic development began, which was contributed to the first years of reconstruction. The growth rate of gross national product (GNP), which in the decade to 1959 amounted to an annual average of 6% and later - in 1960 -1961 - reached a climax of 7.8%. The dynamics of economic development in Italy was at the time comparable to the Federal Republic of Germany and Japan. Italian companies obtained considerable success in the international scale, using impulses that arose from the policy of the Common Market. Along with external expansion, major structural changes which took place at the time ranked Italy in the group of the most industrialized countries. In 1962, the growth rate of the gross national product (GNP) fell to 6%, and in 1963 - to 4.8%. These results marked the first symptoms of crisis, which manifested in the galloping inflation. Fearing the depreciation of the lira, a massive capital was transferred abroad. However, monetary policy conducted by the Italian authorities proved very effective. Italian lira became not only a stable currency, but also one of the „hard” European currencies. This feat was highlighted by the international press, as well as the Italian balance of payments,

which from 1957 showed a very positive balance. It should be noted that in 1960 the highest growth of foreign trade in the countries of Western Europe was made by Italy again. That year marked also the highest level of turnover achieved by Italy in the postwar period (an increase of 1.3 compared to the level in 1959.). Global imports of Italy, which in 1953 accounted for 3.2% of world imports rose to 3.8%, and the share of exports increased during this period from 2% to 3.2%.

KEY WORDS: Italian economy, Italian lira, devaluation, revaluation, currency reform, currency stabilization, economic growth, inflation, balance of trade and balance of payments, foreign trade policy, terms of trade.

Autor

Zbigniew Klimiuk - dr hab. nauk ekonomicznych (specjalności: bankowość, finanse międzynarodowe, historia gospodarcza, polityka gospodarcza). Profesor nadzwyczajny w Instytucie Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie. Wcześniej pracował m.in. w SGH i w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Odbił praktyki i szkolenia w zagranicznych instytucjach finansowych. Autor 3 monografii, ok. 200 artykułów naukowych i publicystycznych oraz rozdziałów w monografiach.